

ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ "ΑΘΗΝΑΣ,"

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ Ν' ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ "ΑΘΗΝΑΣ"

Βιβλιοθήκη
Γεωργίου Σ. Κωνσταντινίδου - Κάνωσις διδασκαλίας -
δικοβιβλιογραφία ἐξ ἀφροαδελφίας καὶ Πάλλου.
Ἀλεξ. παρ. 27.7 - 1949

Βιβλιοθήκη
Κωνσταντίνου
Κωνσταντίνου

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ Α. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

1940

ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ «ΑΘΗΝΑΣ»

Ἔθος ἐπεκράτησεν εἰς τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα νὰ ἐξαίρωνται καὶ νὰ γεραίρωνται καθ' οἰονδήποτε τρόπον εἰς χρονικούς τινας σταθμούς ὠρισμένοι ἐκδηλώσεις τῆς δράσεώς της εἴτε κατ' ἄτομα εἴτε κατ' ὀμάδας. Ἡ δρᾶσις αὕτη δύναται νὰ εἶναι εἴτε ἐθνικὴ εἴτε κοινωνικὴ εἴτε ἐπιστημονικὴ. Δὲν πρόκειται περὶ σταθμῶν κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκδηλοῦνται εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν ἢ ἀτομικὴ ἢ ὀμαδικὴ ἐνέργεια ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς προόδου καὶ τῆς ὠφελείας, ἀλλὰ περὶ σταθμῶν αποτελούντων τὸ τέρας ὠρισμένων χρονικῶν περιόδων τῆς κοινωνικοῦς ἐνεργείας. Κατὰ τούτους ἀνασκοπεῖ τὸ ἄτομον ἢ ἡ κοινωνικὴ ὀμάς τὸ παρελθόν, γεραίρει τὸ συντελεσθὲν ἔργον καὶ οἰονεὶ ἀντιλοῦντες οἱ τοῦ ἀγαθοῦ ἐργάται δυνάμεις ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἐκ τῆς ἀνασκοπήσεως ταύτης ἐπαποδύονται εἰς νέον ἀγῶνα φιλοτιμούμενοι νὰ μὴ φανοῦν ὑποδέεστεροι ἐν τῇ ἀρχομένη νέᾳ ὡς ἀπὸ νέας χρονικῆς ἀφαιτηρίας σταδιοδρομίᾳ εἴτε αὐτοὶ ἑαυτῶν εἴτε τῶν προκατόχων των. Εἶναι δὲ φυσικὸν ἢ χαρὰ τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται κανεὶς νὰ εἶναι ἀνάλογος ὄχι μόνον πρὸς τὸ μῆκος τῆς διανυθείσης περιόδου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποῖον τῆς συντελεσθείσης ἐργασίας.

Εἰς τὸ εὐχάριστον τοῦτο σημεῖον ἐδρίσκειται κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρεία ἐορτάζουσα τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ περιοδικοῦ αὐτῆς συγγράμματος «Ἀθηνᾶ» ¹⁾. Πρόκειται ἄρα περὶ περιπτώσεως καθ' ἣν λέγοντές τι περὶ αὐτῆς ὀφείλομεν νὰ προσέξωμεν, ὥστε μῆτε τὴν ἀξίαν πραγμάτων ὄντως μεγάλων παρὰ τὴν θέλησίν μας νὰ ὑποτιμήσωμεν μῆτε καὶ πράγματα μικρὰ καὶ εὐτελεῖν νὰ μεγαλοποιήσωμεν, καθὼς δὲ λέγει ὁ Ἰσοκράτης, μῆτε «τὰ μεγάλα ταπεινὰ ποιῆσαι» μῆτε «τοῖς μικροῖς μέγεθος περιθεῖναι» ²⁾. Δὲν πρόκει-

¹⁾ Πεντηκονταετία τῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς «Ἀθηνᾶς» συνεπληρώθη τὸ 1938, διὸ δὲ σήμερον γίνεται περὶ τοῦ πράγματος λόγος τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός διὸ ὁ 50^{ος} τόμος τοῦ περιοδικοῦ τυπώνεται τὸ 1940, διότι ἐκτὸς τῆς σειρᾶς τῶν πεντηκοντα τόμων ἐτυπώθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1933—1936 καὶ τὸ «Ἐδρετήριον» τῶν σαράντα πάντα τόμων ἐπελευθέρωσεν οὕτω διετούς διακοπῆς τῆς τυπώσεως τῆς «Ἀθηνᾶς».

²⁾ Πανηγυρ. 8.

ται δὲ νὰ γεραίρωμεν μόνον ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν ἀρχὴν τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐσυνέχισαν αὐτὸ καὶ προήγαγον. Καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ μετέπειτα εἶναι ἄξιοι τῆς αὐτῆς τιμῆς, διότι καὶ τὰ ἄριστα θεμελιωθέντα ἔργα ναυαγοῦν, ἂν παραδοθοῦν εἰς διαδόχους ὄχι ἄξιους. Ἄλλ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἑταιρείᾳ ἡ συνεχῆς παράδοσις ἡμίσεος καὶ πλέον αἰῶνος εἶναι ἀψευδῆς μάρτυς τῆς ἀριτίας συγκροτήσεως καὶ ἐπιστημονικῆς ζωτικότητος αὐτῆς.

*
* *

Τὴν 20 Μαρτίου 1888 συνετάσσετο εἰς τὸ Λύκειον Ἀθηνῶν τὸ ἐξῆς πρακτικόν :

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι συνελθόντες σήμερον τῇ 20ῃ Μαρτίου 1888 εἰς τὸ Λύκειον Ἀθηνῶν καὶ συσκεψάμενοι περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν δύνανται νὰ θεραπευθῶσι καὶ προαχθῶσι παρ' ἡμῖν αἱ φιλολογικαί, φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι, συνεφωνήσαμεν ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιτυγχάνεται, ἐὰν ἰδρυθῇ Ἑπιστημονικὴ Ἑταιρεία σκοποῦσα τὴν θεραπείαν τῶν φιλολογικῶν, φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι σπουδῆς αὐτῶν α) δι' ἀνακοινώσεων καὶ διατριβῶν πρωτοτύπων, β) διὰ μελέτης ζητημάτων περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν δύναται νὰ ἐπιρρωσθῇ καὶ προαχθῇ ἡ περὶ ταύτας τὰς ἐπιστήμας σπουδὴ καὶ γ) δι' ἐκδόσεως περιοδικοῦ συγγράμματος. Συνεφωνήσαμεν δὲ πρὸς τούτοις ὅπως ἐταῖροι ἐκλέγωνται οἱ δυνάμενοι νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐταιρείας καὶ δεχόμενοι νὰ ὑποβάλλωσι κατ' ἔτος μίαν τοῦλάχιστον πρωτότυπον ἐπιστημονικὴν πραγματείαν καὶ προκαταβάλλωσιν ἐτησίαν συμβολὴν 25 δραχμῶν».

Τὸ πρακτικὸν τοῦτο ὑπέγραψαν οἱ ἐξῆς :

Κωνσταντῖνος Κόντος Καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ἰωάννης Χατζιδάκις Καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Γεώργιος Χατζιδάκις Καθηγητῆς τῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σπυρίδων Βάσης Καθηγητῆς τῆς Λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Στέφανος Κυπάρισσος Καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης Καθηγητῆς τοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν καὶ

ὕφηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Παναγιώτης Καββαδίας Γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ Ὑφηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ρήγας Νικολαΐδης Ὑφηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σπυρίδων Οικονομίδης Ὑφηγητὴς τῆς χυμείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Γεώργιος Κρέμος Καθηγητὴς γυμνασίου καὶ ὕφηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Θεόδωρος Νέγρης Διευθυντὴς τοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν.

Γεώργιος Παπαβασιλείου Καθηγητὴς γυμνασίου Ἀθηνῶν.

Ἀντώνιος Οικονόμος Καθηγητὴς γυμνασίου Ἀθηνῶν.

*
**

Αὕτὴ εἶναι ἡ ἰδρυτικὴ προᾶξις τοῦ πρώτου μὲν εἰς τὸ εἶδος του, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν δευτέρου ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονικοῦ ὀργανισμοῦ. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τὴν 14 Ἀπριλίου, ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν καὶ τὸ καταστατικὸν τοῦ σωματείου, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη «Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία». Τὸ πρῶτον Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἔχον διάρκειαν διετῆ ἀπετέλεσαν οἱ ἑξῆς :

Πρόεδρος

Κωνσταντῖνος Κόντος

Ἀντιπρόεδροι

Δουκᾶς Παπαϊωάννου

Ἰωάννης Χατζιδάκις

Γραμματεὺς

Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης

Σύμβουλοι

Σπυρίδων Βάσης

Γεώργιος Παπαβασιλείου

Θεόδωρος Νέγρης

Παναγιώτης Καββαδίας

Ρήγας Νικολαΐδης

Καταρτισθεῖσα οὕτω ἡ Ἑταιρεία εἰς τέλειον ὄργανικὸν σῶμα προέβη ἀμέσως εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πρωτίστου σκοποῦ της, εἰς τὴν ἰδρυσιν περιοδικικοῦ συγγράμματος. Εἰς τὸ περιοδικὸν ἐδόθη τὸ ὄνομα «Ἀθηνᾶ». Δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ καταλληλοτέρα καὶ προσφανετέρα ὀνομασία. Ἡ θεὰ τῆς σοφίας ἔπρεπε νὰ δώσῃ τ' ὄνομά της εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον θὰ περιέκλειε τὴν σοφίαν τῶν λογίων Ἑλλήνων ἐκδιδόμενον ἐν τῇ προσφιλεῖ αὐτῆς πόλει. Πρὸς τακτικὴν δὲ καὶ εὐρυθμον διεύθυνσίν του ἐξελέγη πενταμελής ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι, Γεωργίου Κρέμον, Στεφάνου Κυπαρίσσου, Σπυρίδωνος Οἰκονομίδου καὶ Ἀντωνίου Οἰκονόμου.

* * *

Οὕτως ἐτέθησαν σταθερὰ τὰ θεμέλια τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας τῶν ἀποτελεσάντων αὐτὴν λογίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐκ τῶν κορυφαίων ἱεροφαντῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ὅφ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις της. Τὴν ἔλλειψιν ἐνὸς τοιούτου πνευματικοῦ κέντρου, καθὼς λέγεται ἐν τῇ πρώτῃ λογοδοσίᾳ τοῦ πρώτου Διοικητικοῦ Συμβουλίου ¹⁾, «βαρέως ἔφερον δ . . . ἐπιστημονικὸς κόσμος, τὴν δὲ θεραπείαν τῆς σπουδαίας ταύτης ἐλλείψεως πάντες μὲν οἱ λόγοι Ἑλληνες ἠϋχοντο καὶ ἐπεζήτουν, μάλιστα δὲ στενὸς φίλων ἐπιστημόνων ἀνδρῶν κύκλος. Οἱ ἄνδρες οὗτοι πολλάκις καὶ κατ' ἰδίαν ἕκαστος καὶ ἀπὸ κοινοῦ συνεσκέψαντο πρὸς ἐξεύρεσιν καταλλήλου τρόπου, δι' οὗ θὰ ἀπετίνασσαν μὲν οἱ ἐπιστήμονες τὴν κατέχουσαν καὶ ἀπὸ μελετῶν καὶ ζητήσεων ἐπιστημονικῶν αὐτοὺς ἀποτρέπουσαν διανοητικὴν νάρκην, θὰ ἐκεντρίζοντο δὲ ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλοτιμίας καὶ τοῦ ζήλου πρὸς διανοητικὴν ἐνέργειαν, τὴν ἡδίστην μὲν τῷ ἀνθρώπῳ λειτουργίαν, μητέρα δὲ ἀγαθῆν ἀριτίων διανοημάτων».

Ἐπειδὴ δὲ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἡ ἐκδήλωσις κάθε ὁμαδικῆς ἐνεργείας εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σκέψεως ἐνὸς ἀνθρώπου, ἂν δὲ ἡ αὐτὴ σκέψις ἐπέρχεται ταυτοχρόνως εἰς πολλούς, πάλιν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὁ εἰς, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς πραγματοποιήσεως, οὕτω καὶ ἐν τῇ συστάσει τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας ὑπῆρξεν ὁ εἰς, ὁ ὁποῖος διακαίως δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἰδρυτὴς αὐτῆς. Καὶ αὐτὸς ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Κόντος. Τὸ κῦρος του ὡς καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἡ φήμη του ὡς γραμματικοῦ καὶ μάλιστα εἰς

¹⁾ Ἀνεγνώσθη τὴν 25 Φεβρουαρίου 1890. Ἰδ. «Ἀθηνᾶν» 2, 709.

ἐποχὴν καθ' ἣν ἐν τῷ φιλολογικῷ καὶ καθόλου ἐπιστημονικῷ στερεώματι τῆς Ἑλλάδος ἐμεσουράνει ὁ ἥλιος τῆς αὐστηρᾶς καθαρευούσης μετὰ τοὺς μέσους ἀορίστους καὶ τ' ἄλλα ἀρχαίζοντα στοιχεῖα τῆς γραφομένης γλώσσης καὶ ἤρχιζεν ἀγῶν ἐξοντώσεως τῆς ἐμφανισθείσης δημοτικῆς ἦσαν λόγοι ἰσχυροὶ νὰ συγκεντρώσουν περὶ αὐτὸν πλείστους λογίους τῆς ἐποχῆς, ὥστε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ τεθοῦν βάσεις σταθεραὶ τῆς Ἑταιρείας.

* *

Ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία δὲν ἐπρόκειτο νὰ θεραπεύῃ καὶ προάγῃ μόνον τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς φιλολογίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, μαθηματικὴν, λατρικὴν, φυσικὴν, χυμείαν κτλ. Καὶ ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς «Ἀθηναῶς» συμφώνως πρὸς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς Ἑταιρείας ἔκρινε καλὸν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ πρώτου τόμου νὰ καθορίσῃ τὸ διάγραμμα τῶν μελλουσῶν ἐκάστοτε νὰ δημοσιεύονται πραγματειῶν.

Καὶ γενικῶς μὲν αἱ ἀνακοινώσεις καὶ πρωτότυποι πραγματεῖαι θὰ περιεῖχαν «κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ὕλην ἐπιστημονικὴν νέαν ἢ τοῖς τέως ἀπηκριβωμένοις γνωστοῖς» θὰ προσέθεταν καὶ «πρότερον ἄγνωστον ἢ ἡμελημένον» ἢ τοῦλάχιστον θὰ διελεύκαναν «τὰ σαφηνείας ἐπιδεύμενα ἢ τὰ ψευδῆ καὶ μὴ ὑγιῶς ἔχοντα» θὰ ἤλεγχαν καὶ ἀνεσκεύαζαν. «Ἐκ τοῦ εἶδους δὲ τούτου τῶν καταχωριστέων ἀνακοινώσεων καὶ πραγματειῶν γίνεται φανερόν διὰ αἱ μὲν αὐτῶν» θὰ ἀπέβλεπαν «εἰς τὴν διευκρίνησιν ἢ συμπλήρωσιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κλάδου, ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης, αἱ δὲ «θὰ ἦσαν ἐλεγκτικαὶ τῶν ἐν τοῖς ἐκάστοτε ἐκδιδομένοις συγγράμμασιν ἀμαρτανομένων, οὕτω δὲ αὐταὶ καὶ ἐκείναι» θὰ ἦσαν «θεραπευτικαὶ τῶν ἐπιστημῶν».

Ταῦτα οὕτω λεπτομερῶς διατυπούμενα σήμερον μὲν ἴσως θὰ ἐκρίνοντο ὡς αὐτονόητα καὶ ἐπομένως ὄχι ἀναγκαῖα νὰ δημοσιευθοῦν, ἀλλὰ τότε, ὅτε διὰ πρώτην φορὰν ἰδρῦετο τοιοῦτος ἐπιστημονικὸς-σύλλογος καὶ ἐτίθεντο βάσεις ἐπιστημονικῆς δράσεως, ἦσαν ἀναγκαῖα «χάριν τῶν συνδρομητῶν καὶ ἀναγνωστῶν ἐν γένει» τοῦ περιοδικοῦ, καθὼς λέγεται εἰς τὸν εἰρημένον πρόλογον.

Εἰδικῶς δὲ αἱ ἀνακοινώσεις καὶ πρωτότυποι πραγματεῖαι θὰ ἦσαν :

1) Φιλολογικαὶ ἐν τῇ περιληπτικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Λατινικῆς φιλολογίας, ἢ ὅποια ἔχει στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Εἶναι δύο κλάδοι μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης καὶ ἐπομένως εἶναι

ἀδύνατον νὰ χωρισθοῦν ἀπ' ἀλλήλων χωρὶς ζημίαν καὶ τῶν δύο, ὁ δὲ ἄπειρος τῆς Λατινικῆς φιλολογίας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἔγκρατης οὐδὲ τῆς Ἑλληνικῆς. Αἱ Ἑλληνικαὶ φιλολογικαὶ πραγματεῖαι θὰ ἀνεφέροντο ὄχι εἰς ὠρισμένην περίοδον τῆς γλώσσης, ἀλλ' εἰς ἀπαντὰ τὰ στάδια αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ἐνταῦθα ἐκ καθήκοντος ἱστορικοῦ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν αὐτολεξεί καὶ ποίαν γνώμην εἶχαν οἱ ἰδρυταὶ τῆς Ἑταιρείας περὶ τῆς μορφῆς τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ μεταχειρίζονται ὅσοι θὰ ἐδημοσίευσαν πραγματείας εἰς τὴν «Ἀθηνᾶν». Ἐλεγαν λοιπὸν «ὀφείλομεν νὰ παραλαμβάνωμεν ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς οὐ μόνον λέξιν, ἀλλὰ καὶ φράσιν . . . ἵνα οὕτως ὁσημέραι ἢ καθ' ἡμᾶς γραφομένη γλῶσσα ἀποβάλλουσα μὲν τῆς κακοδαιμονίας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς δουλείας τὸν ρύπον, προσεγγίζουσα δὲ μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τῇ ἀρχαίᾳ ἀναλόγως πρὸς τὴν αὐτῆς φύσιν, κοινωνοῦσα δὲ τοῦ εὐγενοῦς τῆς ἐκφράσεως, τοῦ σαφοῦς καὶ ἀκριβοῦς τῆς σημασίας τῶν λέξεων, τοῦ κανονικοῦ καὶ ἔμμελοῦς τῆς κατασκευῆς αὐτῶν τε καὶ τῶν περιόδων, τοῦ ἁρμονικοῦ τῆς συνθήκης τῶν λέξεων καὶ τῆς διαπλάσεως ἐν γένει τοῦ λόγου, τοῦ πλούτου καὶ ποικίλου καὶ τοῦ ξηαιοῦ κάλλους τῆς θείας ἐκείνης γλώσσης τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, ἀποβῆ καὶ αὕτη γλῶσσα τελεῖα καὶ ἀξία τῆς αὐτῆς καταγωγῆς ἔχουσα χαρακτηριστὰ ὠρισμένον, ὅστις εἶναι καὶ τοῦ χρωμένου αὐτῆ ἔθνους»¹⁾. Παρὰ τὸ γεγονός διὲν κατωρθώθη, ὅπως ἠύχοντο, ἢ παλινδρομηοῖς τῆς γραφομένης γλώσσης τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν ἀρχαίαν οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ τοιοῦτον προᾶγμα κατὰ νόμους φυσικοῦς, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀναγκαῖον ἦτο, ἀπεναντίας ἢ ἀβιάτως γραφομένη γλῶσσα βαθμηδὸν ἀπλουστεύεται καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον πλησιάζει πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ἀξίαν πάσης τιμῆς, ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὸν σεβασμὸν μας πρὸς τὰς ἀτομικὰς πεποιθήσεις τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἑταιρείας ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τῆς γλώσσης πού διετύπωναν, ἢ ὁποῖα τὸ κάτω κάτω ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῆ δι' ἐπιστημονικὰς πραγματείας.

2) Ἱστορικὰ ἀναφερόμεναι πρῶτον εἰς τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἱστορίαν περιλαμβάνουσαν τρεῖς περίπου χιλιετηρίδας, κοσμουμένην ἀπὸ ἔργα μεγάλα, λαμπρὰ καὶ θαυμαστά καὶ ἀποτελοῦσαν διδάσκαλον παντὸς καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, φύλακα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σοφίας, δεύτερον δὲ εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, εἰς τὴν ἱατρικὴν

¹⁾ «Ἀθηνᾶ» 1, 5—6.

καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην ἐξεταζομένην ἐν τῇ προοίῳσῃ ἀναπτύξει αὐτῆς.

3) Φυσικαὶ καὶ μαθηματικαί, διότι καὶ ἡ Ἑλλάς, καθὼς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη, ἔπρεπε νὰ τραπῆ καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ὄχι μόνον χάριν αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν βιοικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκῶν.

*
* *

Αὐτὸ ἦτο τὸ εὐρύτατον πρόγραμμα τῶν ἀνακοινώσεων καὶ μελετῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐδημοσιεύοντο εἰς τὴν «Ἀθηνᾶν». Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία θὰ ἀπετέλει εἶδος Ἀκαδημίας χωρὶς νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἡ δὲ «Ἀθηνᾶ» τὸ ἐτήσιον δημοσίευμα περιέχον τὰ πρακτικὰ αὐτῆς. Τὸ πρόγραμμα ὅμως τοῦτο μετεβλήθη κατόπιν. Μετ' ἀρκετὰ ἔτη ἀπὸ τῆς οὐστάσεως περιωρίσθη μόνον εἰς τοὺς ποικίλους κλάδους τῆς φιλολογίας, τὴν κριτικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν τῶν κειμένων, τὴν γραμματικὴν, τὴν ἱστορικὴν γραμματικὴν ἥτοι γλωσσολογίαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν παιδαγωγικήν. Δηλαδή ἡ Ἑταιρεία ἀπὸ σωματεῖον καθὼς θὰ ἐλέγαμεν πανεπιστημονικὸν ἀπέβη μόνον φιλολογικόν.

Ἡ ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία τῆς «Ἀθηνᾶς» κατὰ τὴν διαρρέυσασαν πεντηκονταετίαν ἀποτελεῖ ἐν ἀπὸ τὰ ὀλίγα παραδείγματα τῆς παγκοσμίου φιλολογικῆς ἐργασίας. Εἰς τοὺς 49 τόμους τῆς ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ ζητημάτων παντὸς ἐπιστητοῦ ἀνακοινώσεις μὲν ἢ περιλήψεις ἀνακοινώσεων 589, μελέται δὲ πρωτότυποι γλωσσικαὶ 83, φιλολογικαὶ 81, ἱστορικαὶ 48, ἀρχαιολογικαὶ 37, τοπωνυμικαὶ 12, φιλοσοφικαὶ καὶ παιδαγωγικαὶ 9, μαθηματικαὶ 6 καὶ φυσικαὶ 6.

Θὰ ἦτο πράγμα ἀδύνατον νὰ κάμῃ κανεὶς κριτικὴν ὄλων τῶν πραγματειῶν τούτων διὰ νὰ δειχθῆ πόσῃ σοφίαν περικλείει ἐν ἑαυτῇ ἡ «Ἀθηνᾶ», ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἐπέτρεπαν τοιοῦτον τεράστιον ἔργον ὁ σκοπὸς καὶ τὰ ὄρια λόγου ἀποτελοῦντος σύντομον ἀνασκόπησιν μιᾶς ὀλοκλήρου πεντηκονταετίας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιοῦτου εἶδους ἔργα δὲν δύνανται νὰ διαρκέσουν πολὺ, ἂν δὲν ἔχουν ἀξίαν καὶ δὲν ἐπιβάλλονται δι' αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν συνείδησιν τῆς κοινωνίας, νομίζω ὅτι αὐτὴ καὶ μόνῃ ἡ πεντηκονταετία εἶναι μάρτυς ἀδιάφραυτος ὅτι ἡ «Ἀθηνᾶ» διατηρεῖ πάντοτε ἄσβεστον τὴν φωτοβόλον λαμπάδα τῆς ἐπιστήμης. Παρὰ ταῦτα ὁμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ τὰ **Ποικίλα φιλολογικὰ** τοῦ Κωνσταντίνου Κόντου, τοῦ Ἀριστάρχου τούτου τῆς

νεωτέρας Ἑλλάδος, μὲ τὰς λαμπρὰς γραμματικὰς, κριτικὰς καὶ ἐρμηνευτικὰς παρατηρήσεις, τὰ **Ρωμαϊκὰ ζητήματα**, τὰ **Κικερώνεια**, τὰ **Σύμμεικτα κριτικά**, τὰ **Γραμματικά** καὶ τὰ **Miscellanea critica** τοῦ μεγαλυτέρου Ἑλληνοσ λατινιστοῦ Σπυριδωνοῦ Βάση καὶ τὰς **Γλωσσικὰς μελέτας** τοῦ μεγάλου γλωσσολόγου Γεωργίου Χατζιδάκι. Καὶ μόνον τὰ τοιαῦτα ὀνόματα, διὰ τὰ παραλείψωμεν ἄλλα, μάλιστα δὲ τὸ τρίτον, εἶναι ἱκανὰ νὰ προσδώσουν φιλολογικὴν αἴγλην ἀνυπέβλητον εἰς τὸ συνώνυμον τῆς Ἀθηνᾶς περιοδικόν. Ἰδίως προκειμένου περὶ τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας ἰδρυτῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξεν ὁ Χατζιδάκις, ἢ «Ἀθηνᾶ» προσέφερεν εἰς αὐτὴν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας. Χωρὶς αὐτὴν θὰ ἦτο ἴσως ἀδύνατον νὰ ἴδουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος εἰς τὸν προσήκοντα χρόνον αἱ ἀληθῶς θαυμάσιαι μελέται τοῦ Χατζιδάκι, αἱ ὁποῖαι περιστρέφονται εἰς τὴν δημόδη Ἑλληνικὴν ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων μέχρι τῆς σημερινῆς αὐτῆς μορφῆς. Ἡ πραγματικὴ δόξα τοῦ Χατζιδάκι ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ γεγονός δι οὗτος κατέστησεν ἀντικείμενον τῆς βαθείας ἐρεῦνης καὶ ὑγιοῦς κριτικῆς τὴν τὴν δημόδη Ἑλληνικὴν. Δι' αὐτοῦ κατεδείχθη εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, ἡμέτερον καὶ ξένον, δι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διεμορφώθη καὶ διέπειται ὑπὸ τῶν αἰωνίων καὶ ἀναλλοιώτων γλωσσικῶν νόμων καθὼς κάθε ἀνθρώπινη γλῶσσα, παρουσιάζει πολὺ μεγαλυτέραν δμαλότητα παρὰ κάθε ἄλλη καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς φραστικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ κάλλους δὲν εἶναι κατωτέρα ἀπὸ καμμίαν σύγχρονον Εὐρωπαϊκὴν γλῶσσαν.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἐπιστημονικὸν ἀγλίσμα τοῦ Χατζιδάκι, διότι αὐτὸς ἴδρυσε καὶ τοῦτο, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1926 ὑπήχθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, πάλιν ἢ «Ἀθηνᾶ» προσέφερεν ἄλλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐρευναν τῆς δημόδους Ἑλληνικῆς. Περὶ τὸν Χατζιδάκιν ἐσχηματίσθη θίασος οὕτως εἰπεῖν γλωσσολόγων τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μαθητῶν του, οἱ περισσότεροι δὲ τούτων ὑπῆρξαν καὶ συντάκται τοῦ Λεξικοῦ. Ὅλοι οὗτοι εἶχαν ἀνάγκην ἐνὸς ὄργανου δημοσιογραφικοῦ εἰς τὰς γλωσσικὰς τῶν μελέτας καὶ τὸ ὄργανον τοῦτο ὑπῆρξεν ἢ «Ἀθηνᾶ», εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα προσετέθη καὶ ἴδιον παράρτημα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὸ παράρτημα τοῦτο ὑπὸ τὸν τίτλον «Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον» συνεξεδόθη μὲ τοὺς τόμους 26—30 ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1918. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς δημοσιεύσεως ὑπὸ τοῦ Γραφείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τοῦ αὐτοτελοῦς «Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς» (1918—

1923) πάλιν ἡ φιλόξενος «Ἀθηνᾶ» ἀπὸ τοῦ 1924 καὶ ἐξῆς προσέφερε τὰς σελίδας τῆς εἰς τοὺς θεράποντας τῆς γλωσσολογίας συντάκτας τοῦ Λεξικοῦ καὶ ἄλλους.

*
* *

Ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι σήμερον ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία κατέγραψεν εἰς τὸ μητρώον της 663 ἐταίρους ἄνευ ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων καθηγητὰς πανεπιστημίου, γυμνασιάρχας, καθηγητὰς γυμνασίου, διδάκτορας τοῦ δικαίου καὶ ἀνθρώπους τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ λατρoύς. Ὅσοι ἐκ τούτων εἶχαν τὴν θέλησιν νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ προαγάγουν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην ἐχρησιμοποίησαν ὡς ὄργανον τὴν «Ἀθηνᾶν». Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐπιστήμονες μὴ ἐταῖροι ἐζήτησαν τὴν φιλοξενίαν της εὖρον πάντοτε πρόθυμον ἀποδοχὴν τῆς αἰτήσεως. Διὰ τῆς «Ἀθηνᾶς», τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν συμβόλου πάσης ἀξιοζήλου ἐνεργείας καὶ πρακτικῆς καὶ θεωρητικῆς, ἔγινεν εὐφρόμως γνωσιῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καὶ εἰς τὸν διεθνή ἐπιστημονικὸν κόσμον. Οἱ θεράποντες τῆς ἐπιστήμης, εἴτε ἐταῖροι τῆς Ἑταιρείας εἴτε μὴ, ἔχουν πρὸ αὐτῶν τὸ συντελεσθὲν ἀπὸ πεντηκονταετίας ἔργον, τὸ ὁποῖον καὶ αὐστηρότατα κρινόμενον δὲν παύει νὰ εἶναι μέγα καὶ ἀληθῶς ἐπιστημονικόν.

Καὶ τώρα ἀπὸ τῶν σελίδων τοῦ 50οῦ τόμου της ἔχει τὸ δικαίωμα ἡ «Ἀθηνᾶ» νὰ διακηρύξῃ θαρραλέως καὶ ὑπερηφάνως ὅτι κατὰ τὴν πρώτην πεντηκονταετίαν ἐκράτησεν ὑψηλὰ καὶ διετήρησεν ἀμείωτον τὸ ἀξίωμα τοῦ ὀνόματος τῆς κόρης τοῦ Διός. Τῆς εὐχόμεθα καὶ ἑκατονταετηρίδα.

ΑΝΘΙΜΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ